

19-esek 45-ben

Tanácsköztársasági veterán-szövetség feloszlata az első szabad választások előtt

1945-ben Magyarországon a front elvonulását követően a városokban és a falvakban újra beindult az élet, azonnal megkezdték működésüket pártok is. Gomba módra szaporodtak helyi szervezeteik, gyors ütemben nőtt taglétszámuk. A leglátványosabb növekedés az illegitimitásból előlépő és a szovjet hadsereg és katonai hatóságok támogatását élvező Magyar Kommunista Párt (MKP) soraiban volt. Májusban a párttagok száma megközelítette a 150 ezret, amely három hónappal korábban még csak 30 ezer volt.¹ A pártvezetés örömmel vette a fiatal és ígéretes káderek belépését, azonban aggasztónak tartotta, hogy a pártsejtek vezetésében nagyon sok az öreg, egykori 19-es veterán. Rákosi Mátyás április 7-én egy bizalmas levelében panaszkolt el a Moszkvában tartózkodó Georgi Dimitrovnak, hogy az idősebb párttagok kevés kivétellel a Tanácsköztársaság ideológiájával „terheltek”, a párt irányvonalát nem értik, tevékenységük jórészt kimerül hajdani hőstetteik elbeszélésében és a mai generáció lebecsülésében, sejtelmük sincs a fegyelemről és a pártszerű magatartásról. Komoly veszélyforrásnak ítélte meg a párt számára ezt az összetartó és diktatórikus allűrökre hajlamos társaságot.² Nem sokkal később a főtitkár, aki a Tanácsköztársaság idején kereskedelmi népbiztos-helyettes, majd a szociális termelés népbiztosa, s végül a Vörös Őrség országos parancsnoka volt, az MKP május 20–21-én tartott első országos értekezletén, az ún. pünkösdi konferencián már nyíltan és élesen kelt ki 19-es elvtársaival szemben. A Tanácsköztársaság bukása után üldözöttség szenvedő, negyedszázadig visszavonultan élő, s most hirtelen előbukkanó kommunisták fejére olvasta, hogy 1919 óta nem sokat tanultak, munkásmozgalmi tapasztalatuk nincs, majd pedig legsúlyosabb bűnökként felróta, hogy erőszakosságukkal elrettentik a többi pártot. Az ekkor még a demokratikus erők összefogásának fontosságát hangoztató pártvezér „hajlékony” politikát várt el kommunistáktól, amivel összeegyeztethetetlen volt az 1919-es veteránok számlájára írt baloldali „szektás” vonal merevsége.³ Ennek elméleti háttérét Révai József már egy, 1945. február 8-án tartott pártsemináriumon részletesen kifejtette. A párt ideológusa tudatta a tagsággal, hogy nem hozakodnak elő, nem lépnek fel nyíltan az 1919-es eszmével, mivel egyrészt a kommunista pártok nem tehetik meg azt, hogy figyelmen kívül hagyják a Szovjetunió nemzetközi politikai érdekeit, a proletárdiktatúra követelését pedig a jelen helyzetben provokációnak tekintenék a Szovjetunió szövetségesei, Anglia és az Egyesült Államok. Másrészt a „szűk nacionalista politikának” minősített proletárdiktatúra elutasításának belpolitikai indokai is voltak. Révai a magyar társadalmat még nem tartotta elég érettnek a szocializmusért folytatott harcra, a jelszó épp ezért – álláspontja szerint – csak a demokrácia és függetlenség lehetett.⁴

Mindezek ellenére a proletárdiktatúra egykori harcosai úgy érezték, hogy múltbeli áldozatvállalásuk okán az újjáéledő kommunista pártnak kötelessége számolni velük és politikai követeléseikkel. A harcok elmúltával létrejövő kedvező politikai légkörben, hasonlóan a különböző baloldali orientációkhoz ők is egy önálló szervezetben gondolkodtak. 1945. augusztus elején a kommunista párt VI. kerületi szervezete már felfigyelt a volt vörös katonák szerveződésére,⁵ de a veteránok hivatalosan augusztus 25-én a Vasas Székházban alakították meg az 1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Országos Szövetségét. A szervezet tagjainak szociális támogatást kívánt nyújtani, de leginkább megfelelő pozíciókhoz szeretne volna juttatni őket. A tagság az elnök, Sinkó Adorján budapesti VIII. kerületi Csokonai utca 10. szám alatti lakásán tartotta összejöveteleit, szeptember 5-én pedig levelet küldtek az MKP főtitkárának, amelyben tudatták, hogy ők készek újra csatasorba állni és közreműködni a demokrácia építésében, sőt ha kell, az ellenségek eltiprásában is. Ugyanakkor hangsúlyozták, hogy nem értenek egyet a párt velük kapcsolatos politikájával. Kikérték maguknak a májusi pártértekezleten elhangzott bírálatokat, a kommunista pártszervek felől jelentkező

elutasítást, s egyben Rákosihoz fordultak, hogy vonja vissza, vagy helyesbítse rájuk vonatkozó megállapításait és segítse a szövetség tagjainak elhelyezkedését.⁶

Azt nem tudjuk, hogy miként reagált a pártvezér „egykori harcostársai” panaszos soraira, az irományt ugyanis Farkas Mihálynak szignálták ki, aki július óta belügyi államtitkárként felelt a rendőrség újjászervezéséért. Farkas a levél kézhezvételét követően azonnal utasítást is adott a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya vezetőjének, az ugyancsak kommunista Péter Gábornak, hogy vizsgálódjon a szervezetről és tegyen jelentést róla.⁷

Szeptember 19-én újabb levél érkezett az MKP központjába, amelyben a 19-es szövetség vezetői megint csak felajánlkoztak, közölve, hogy készek aktívan támogatni a két munkáspártot a közelgő országgyűlési választások kampányában. Farkas azonban öt nappal később már egyértelműen a szervezet felosztatását kívánta.⁸ Megerősítették ebben az időközben hozzá befutott politikai rendőrségi információk is.

Mátrai Tamás, a politikai rendészeti osztály tisztje szeptember 24-i jelentésében közölte az államtitkárral, hogy a szervezetet már megalakulása óta figyelemmel kísérik és megfigyelőik beszámolóí alapján az egykori vörös katonákból álló társaság radikális politikai elképzelései nem egyeztethetők össze a kommunista párt aktuális irányvonalával. Ezen kívül jelentette, hogy utánanézték Sinkó Adorjának is. A nyomozás során kapcsolatba léptek az MKP VIII. kerületi szervezetének káder osztályával,⁹ ahonnan megtudták, hogy a szövetség vezetője a világháború előtt nem politikai nézetei miatt szenvedett üldöztetést, hanem múltját közönséges bűncselekmények terhelik.¹⁰

Ezek után Farkas – mint az a jelentésre került feljegyzéséből kiderül – szeptember 28-án utasította a Belügyminisztérium egyesületi alosztályát, hogy a bajtársi szövetséget oszlassa fel.¹¹ Farkas döntésének hátterében nem a szerveződés „társadalmi veszélyessége” állt, 1945-ben nem jelenthetett a demokráciára túlzottan nagy kockázatot egy csoport tanácsköztársasági veterán öntömjenézése, és nem tűnhettek túl irreálisnak sem a szociális helyzetükre (trafik-engedély!), vagy éppen rehabilitálásukra vonatkozó kéréseik. És minden bizonnyal nem Sinkó rovott múltja volt a kizáró ok. Nem a belügyi államtitkár, hanem a kommunista vezető szólt Farkasból, aki ekkor az MKP Központi Vezetőség Titkárságának és a Politikai Bizottságának is tagja, amikor úgy határozott, hogy egy ilyen szervezetnek nincs létjogosultsága az épülő népi demokráciában.

1945 szeptemberére, az időközben kitűzött budapesti, illetve országos választások előtt pár héttel, a Rákosi és Révai által felvázolt irányvonal még inkább követendő volt. Az első, valóban komoly megmérettetésére készülő MKP nem tűzhetette zászlajára a proletárdiktatúrát, nem vállalhatott közösséget azokkal, akik nyíltan ezt hangoztatták – főleg nem, ha ők ugyancsak a kommunisták hivatalos köszöntési formulájával: a „Szabadsággal!” üdvözölték egymást. Az akkori politikai versenyhelyzetben, a szervezetségben és létszámban előrébb járó kiscgazdákkal és szocdemekkel folytatott versengésben a sokak számára rossz emlékű magyar Tanácsköztársaság felemlegetése taktikailag végzetes húzás lett volna. A szövetséget végül Erdei Ferenc belügyminiszter alapszabályuk hiányosságaira, illetve a Szövetséges Ellenőrző Bizottság kifogásaira hivatkozva október 24-én rendelettel oszlatta fel.¹²

Az 1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Országos Szövetségével kapcsolatban keletkezett dokumentumok nemcsak magáról a szervezetről informálnak. Az „ügy” mutatja, hogy a II. világháború után a magyar Tanácsköztársaság miért is nem jelentett élő hagyományt, s hivatalosan miért csak 1949, a kommunista egypárti diktatúra kialakulása után emlékeztek meg a forradalmi időszakról.¹³ De jegyezzük meg, hogy ezt követően sem jött létre a párt gyámkodásával egy 19-es veteránokat tömörítő szerveződés, nem így a II. világháború alatti partizánok és hadifoglyok esetében. Ugyanakkor az alábbi forrásokat olvasva, láthatjuk azt is, hogy a kommunista vezetés miként használta fel az első pillanattól kezdve a politikai rendőrséget a számára nem kívánatos szerveződésekkel szemben.

A dokumentumok az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL), Magyar Országos Levéltárban (MOL) és a Politikatudományi Intézet Levéltárában (PIL) található.

Dokumentumok

1. Az MKP VI. kerületi szervezetének jelentése a szövetségről, 1945. augusztus 4.

Budapest, 1945. augusztus 4.

A Magyar Kommunista Párt
VI. ker. Szervezete, Káder Osztálya
Budapest

Mellékelten visszaszármaztatom [az] ideiglenesen a Révai utca 6. sz. alatt székelő „Magyar Vörös Hadsereg[ben] 1919-ben szolgáltak országos bajtársi szövetsége” átiratot, miután a nevezetteket többszöri keresés dacára sem tudtam megtalálni. A megadott címen sem tudtam megtalálni őket, állítólag hétfőnként szoktak összejöveleket tartani, de ebben az időpontban sem tartózkodtak ott.

Szabadság!

1. melléklet¹⁴

[ÁBTL 2.1. XI/9. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

2. A szövetség levele Rákosi Mátyáshoz, 1945. szeptember 5.

Az 1919. évi
Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak
Országos Szövetsége
Budapest, VIII. Csokonai utca 10.

Főtitkár Elvtárs!

Demokratikus hazánknak az a férfitömege, mely 1919. évben a Tanácsköztársaság idejében vérét is kész volt feláldozni a munkásság által annakidején elért eredmények megtartásáért, – vagyis a volt Vöröshadsereg és Vörösőrségekben szolgálatot teljesített bajtársak egyöntetű jogos kérelme és kívánsága alapján, f. évi augusztus hó 25-én a Vasas Székházban megalakult a „Az 1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Országos Szövetsége”. Az a szövetség, melynek tagjai tehát 1919. évben úgy az országot kívülről megtámadó ellenséggel, mint az ország határain belül is a rend, a megalapozni észlelt kommunista elvek alapján álló kormányzattal szemben fegyveresen is fellépő reakciók ellen vette fel a nehéz küzdelmet.

Szövetségünk célja, mint az alapszabályokban is kifejezésre jut: Bajtársaink demokratikus szellemének ápolása s a szövetség keretén belül szociális téren való kölcsönös támogatása.

Elvtársat, mint a Magyar Kommunista Párt országos Főtitkárát megalakulásunkról táviratilag örömmel értesítettük s kértük, hogy szövetségünket nehéz feladatában pártfogolni és támogatni szíveskedjék.

Szövetségünket különösképpen azért is meg kellett alakítunk, mert ma is, mint az elmúlt 26 éven keresztül, mondhatjuk folytatólagosan, csak üldöztetésben volt, s van részünk. Üldöztetésekben, melyeket meg nem érdemelünk, sőt keserves 26 év után, mikor azt hittük már: felvirradt a napunk, a dolgozók, az üldözöttek nagy napja, sok oldalról kell tapasztalnunk, hogy bennünket nemcsak háttérbe szorítanak, de egyenesen mellőznek. Miért és miért?

Hiszen mi joggal mondhatjuk, hogy mi voltunk demokráciánknak előharcosai!

Vérrel, szenvedésekteli hosszú esztendeivel, az üldöztetések minden elképzelhető eszközeivel fordultak ellenünk a reakciók bitang hadai.

Fájlaljuk a tapasztaltakat, a velünk oly ridegen, a meg nem érdemelt bánásmódot, amit feltételezni sem mertünk volna, nem különösen akkor, mikor Demokráciánk népi uralmának sikerült végre is sokat szenvedő hazánk élére állania.

Főtitkár Elvtársnak teljesen igazat adunk a Magyar Kommunista Párt országos pártértekezletének f. évi május hó 20-án megtartott ülésén elmondott beszámolójában, midőn megállapítja, hogy fiainké, a fiatal magyar kommunista tagoké a jövő, nekik kell – úgymond – a Párt megerősödését tovább előkészíteniök demokratikus létünk fenntartása mellett. Szórol-szóra csak helyeselni tudjuk ezen megállapítást, felhívást. Ugyanekkor azonban ki kell térnünk Főtitkár Elvtársnak bennünket érintő azon súlyos és téves megállapítására is, hogy mi 19-esek csak fenyegetéssel, veszekedéssel élünk, csak gáncsolni tudunk s szó szerint idézve: „Megtörik a nemzeti erők összefogása azon a helyen, ahol egyetlen ilyen elvtárs működik.” És mindez reánk vonatkozhatva! Általánosítva! Nem, ezt mi meg nem érdemeljük!

Igaz, hogy 1919 óta nem sokat tanultunk, de tapasztalatunk annál bővebb. Melyet nemcsak saját bőrünkön, de családtagjaink és hozzátartozóink által elviselt szenvedéseiből is merítettünk. És merítettünk 1919 óta a reakciók gazember bandáinak a munkásság, a dolgozók rétegeinek további kiuzsorázásán, kínlódásain keresztül.

Sajnos, így vagyunk most már tudatában annak, hogy bennünket – csodálatosképpen – 19-es bajtársakat miért is nem engednek munkálkodni, érvényesülni a Párt keretén belül és pedig jól megérdemeltségünkben. Igenis érvényesülni, munkálkodni, éppen a mai ideológiának megfelelően, mikor is mi csak azt a célt akarjuk és tudjuk is szolgálni, mely szerint nehezen megszerzett emberi jogainkat, népi demokráciánkat fenntarthassuk s ezáltal létünket is biztosítsuk. De eltiporjuk demokráciánk ellen vétőket, vagy véteni szándékozókat s ha kell, újra fegyverrel a kézben, vérünket is áldozva védjük meg demokratikus létünket.

Nem és újra nem tudunk megnyugodni Főtitkár Elvtárs által bennünket ért súlyos és meg nem illető, meg nem érdemelt kitételért, melynek következményeként tehát érezzük a Magyar Kommunista Párt szervezeteiben, úgy vidéken, mint a fővárosban, bennünket minduntalan érő elutasításokat, inzultusokat.

Hiszen ma már saját fiaink előtt – kik a demokratikus pártok tagjai – kell magunkat szégyellnünk (?), kik tőlünk kérdezik, hogy mi az a véték, melyeket elkövettünk a Magyar Kommunista Párttal s általában a demokráciával szemben? Erre csak egy feleletünk lehet: mindvégig kitarítottunk, további börtönt, üldöztetések elviseltünk demokratikus elveinkért, jövőnkért! Ma már gyermekeinkben érlelődhetik az a tudat, hogy apáik semmire sem jók, de egyáltalán nem arra, hogy a demokratikus népi uralomban bárhol is helyet nyerjenek.

Ismételjük, tagadhatatlan, hogy igenis utódainknak, a jelenleg fiatal kommunistáknak kell a Párt megerősödésében az oroszánt vállalniok, de ez még nem vezethet arra, hogy bennünket, bőséges élettapasztalat után, 26 évig kínlódásban élt bajtársakat mindenütt háttérbe szorítani, mellőzni, akkor, amikor mint ismételjük: alapelveink mindenben egyezik [sic!] Főtitkár Elvtárs által meghirdetett ideológiával, annak irányvonalával.

Ma itt állunk tömegesen 19-es bajtársak, teljesen kilátástalan a jól megérdemelt munkánk után [a] megfelelő elhelyezkedésünk.

Főtitkár Elvtárs! Engedje meg, hogy felhívjuk figyelmét egyes bajtársaink által éppen Főtitkár Elvtársnak és más demokratikus párt vezetőségének megküldött különféle, demokráciánk érdekében a legnagyobb elismeréssel elkészített javaslataira, melyeknek kidolgozásaiból is csak az a tanulság meríthető, hogy a 19-es bajtársak igenis jól megállnák a helyüket, ha arra megfelelő beosztásokban a párt és demokráciánk érdekében fejthetnék ki munkásságukat.

És itt vannak számosan értelmiségi bajtársaink, kik szintén csak azon panasszal vannak telve, hogy éppen s egyedül a Magyar Kommunista Párt részéről semmiféle megbízatást nem kapnak s mindenütt csak elutasításban van részük.

Számosan önként kínálkoztunk fel teljes odaadással, bő tapasztalattal való munkálkodásokra, hogy aktív részt vehessünk a párt keretén belül is az újjáépítésben,

demokráciánk megerősödésében, [de] fáradozásaink mindenütt hiábavalónak bizonyultak.

Főtitkár Elvtárs! Őszintén kijelentjük, hogy mi is a demokratikus pártok egyöntetű szoros együttműködésében látjuk biztosítva hazánk demokratikus létét! Valamennyien magunkévá tettük a Magyar Kommunista Párt irányvonalát, mert éppen ez felel meg kitűzött céljaink elérésére, de meg azért is, mert éppen a felszabadulást követő időkben is csak azt tapasztalhattuk, hogy a MKP volt az első, mely minden igyekezetével a rend és újjáépítésen dolgozott.

Más elképzeléseink nincsenek, de nem is lehetnek, sőt éppen mi vagyunk azok, akik bármely csoport szektává válni akarását nemcsak hogy nyomban megakadályoznánk, de egyenesen csirájában elfojtanánk. Ez egyébként is valamennyiünk jól felfogott létérdeke is.

Főtitkár Elvtárs!

Az előadottak után kérésünk Főtitkár Elvtárshoz, hogy a f. évi május 20-án a Magyar Kommunista Párt országos pártértekezletén Főtitkár Elvtárs által tartott beszédének azt a részét, mely reánk, 19-esekre oly súlyos és téves megállapításokat tartalmaz, visszavonni, illetve helyesbíteni szíveskedjék, annál is inkább, hogy azok után módunkban álljon a most megalakult bajtársak szövetségének megfelelő léte biztosítani, azt jól megérdemeltségében mindenütt s mindenki által megbecsültnak tekinteni.

Végül kérjük Főtitkár Elvtársat arra is, hogy a szövetség már igazolt tagjainak megfelelő elhelyezkedését illetően a párt szervezeteinek meghatározott utasítást adni szíveskedjék.

Főtitkár Elvtársnak igaz bajtársi üdvözlünket.

Budapest, 1945. évi szeptember hó 5-én.

Sinkó Adorján
szövets. elnök

Schumy Ottó
szövets. főtitkár

[PIL 274. f. 11/25. ő. e. Géppel írt tisztázat Sinkó Adorján és Schumy Ottó saját kezű aláírásával, végén Az 1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Országos Szövetségének körpecsétjével. Fejlécén kézzel írt feljegyzés: „Farkas elvtársnak.”, illetve Farkas Mihály kézírásos megjegyzése: „Péternek! Megvizsgálni ezt a szervezetet és jelentést tenni. Farkas. 1945. IX. 5.”]

3. Az MKP VIII. kerületi szervezetének jelentése a szövetségről, 1945. szeptember 9. körül

Magyar Kommunista Párt
VIII. ker. Szervezete
Káder Osztály

Jelentés az 1919-es Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Szövetségéről

Kb. 4 héttel ezelőtt kiküldtük egy elvtársunkat a szövetség helyiségébe (VIII., Csokonai u. 10.), aki a szövetség egyik vezetőjével, Sinkó Adorjánnal – aki egyébként [a] fenti lakás tulajdonosa – beszélt a szövetségről. Megkérdezte először, hogy miért használja a szövetség meghívójában a *Szabadság!* köszöntést. Azt válaszolta, hogy ezt ő is ellenezte, de már kész volt a meghívó, nem lehetett változtatni rajta.

Arra kérdésre, hogy mi a szövetség célja, azt a választ adta, hogy a szövetség célja a 19-es vörös hadsereg tagjainak gazdasági megsegítése lenne olyan alapon, hogy ezeket kulcspozíciókba helyezték be, – mint ő mondja – azzal a céllal, hogy azok ott a forradalmi szellemet továbbvigyék.

Azt állította egyébként, hogy alakulásokhoz Rákosi elvtársat kérték fel védnökségre, de akkor még nem jött erre válasz.

Kiküldött elvtársunk figyelmeztette Sinkót arra, hogy nem szabad a párt egységét megbontani ilyen egyesülésekkel és ha valóban pártunk érdekében akarnak dolgozni, tehetik ezt a párton belül is és ha eddigi munkájuk és magatartásuk érdemessé teszi őket arra, kulcspozícióba is kerülhetnek. Erre azonban azt válaszolta, hogy céljainkat így könnyebben elérhetőnek látja mint a párton belül.

1945. szeptember 8-án kiküldött elvtársunk beszámolója:

Felment Sinkóhoz, aki elmondta, hogy tulajdonképpen ők voltak az első harcosok s most megérdemelnek bizonyos előnyöket (trafik engedély, rehabilitálás stb.). Elmondta, hogy ott járt Vorosilov egyik ezredese, aki elmondta, hogy támogatja mozgalmukat. Politikai kijelentése az volt, hogy a választások után pedig így nem maradhat minden, diktatúra kell, ha Oroszországban jó volt a diktatúra, itt is jó kell legyen. Szeptember 15-én tartják alakuló ülésüket, 10-én összejövetelt. Meghívójukat most is *Szabadság!* köszöntéssel írják alá.

Megbízottunk utasítást vár arra, hogy tovább figyelje-e az ott történeteket, vagy olyan irányban dolgozzon, ami felozlatást idézhet elő.

A héten érkezett hozzánk egyébként a Központi Káderosztálytól Sinkó Adorjánra vonatkozólag egy bejelentés. 1942-ben nagyobb összeget sikkasztott, utána külföldre menekült. Azelőtt pár évvel a Margit-körúton ült különböző katonaságnál elkövetett szabálytalanságokért, amit most politikai büntetésnek igyekszik feltüntetni.

A jelentés állításával szemben a Magyar Kommunista Párt VIII. ker. Szervezetének nem tagja.

Szabadság!
Magyar Kommunista Párt
VIII. ker. Szervezete

Szántóné
kádermegbízott

[PIL 274. f. 11/25. ó. e. Géppel írt tisztázat Szántóné saját kezű aláírásával, végén a Magyar Kommunista Párt körpecsétjével. Hátdoldalán kézírással a következő nevek olvashatók: „Péter”, „Mátrai”, illetve egy nem azonosítható név.]

4. A szövetség levele az MKP Központi Vezetőségéhez, 1945. szeptember 19.

Az 1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak
Országos Szövetsége
Budapest, VIII. Csokonai u. 10.

Budapest, 1945. szeptember 19.

A Magyar Kommunista Párt
Közp. Vezetőségének

Örömmel értesítjük a központot, hogy szövetségünk mai választmányülésének határozata alapján szövetségünk a most megtartandó választások előkészületeiben a két munkáspárt oldalán kíván aktív részt venni s tevékenységét minden tekintetben a két munkáspárt célkitűzéseinek érdekében kívánja kifejteni.

Ehhez képest szövetségünk az MKP Közp. Vezetőségének teljes egészében rendelkezésre áll.

Ajánlva!

Szabadság!

Sinkó Adorján
elnök

Schumy Ottó
titkár

[PIL 274. f. 11/25. ó. e. Géppel írt tisztázat Sinkó Adorján és Schumy Ottó saját kezű aláírásával, végén Az 1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Országos Szövetségének körpecsétjével. Fejlécén kézzel írt feljegyzés: „Farkas elvtársnak”, illetve

Farkas Mihály kéziratos megjegyzése olvasható: „Fel kell oszlatni ezt a szervezetet. Farkas 1945. IX. 24.” olvasható, ugyanitt Farkas titkárságának iktató bélyegzése.]

5. A politikai rendőrség jelentése a szövetségről, 1945. szeptember 21.

Tárgy: Az 1919-es Magyar
Vöröshadseregbeli
Bajtársak Szövetségének
ügyében a nyomozó jelentése

Jelentés
Budapest 1945. szeptember 21.

Jelentem, hogy a fenti ügyben a nyomozást lefolytattam és a következőket állapítottam meg:

A fenti szövetség elnöke Sinkó Adorján vármegyei irodai segédtsízt volt, majd adóvégrehajtó lett. Ebben a minőségében 1942-ben sikkasztást követett el, amiért büntetőjogi eljárás alá vonták. Sinkó, hogy a cselekmények következményeitől meneküljön külföldre távozott.

Ugyanez időben a Margit-körúti katonai büntető intézetnél is folyt egy ügye, amely szintén nem politikai jellegű volt. Sinkó ezeket a büntetéseket most, mint a politikai meggyőződéséért elszenvedett meghurcoltatást igyekszik feltűntetni.

Amennyiben szükségessé válik a fenti ügyekre vonatkozó ügyiratok a Járásbíróságon, ill. a Margit-körúton fellelhetők. Ha esetleg a Margit-körúti katonai fegyházban lévő periratok a felszabadító ostrom következtében elvesztek vagy használhatatlanná váltak volna, úgy Mihályi Pál őrnagy (lakik: Dunaharaszti), ki ebben az időben a jelzett helyen teljesített szolgálatot, tud felvilágosítást adni.

A fenti adatokat a jelentést beadó VIII. ker. Káder Osztálytól, ill. annak vezetőjétől, Szántónétól kaptam.¹⁵ Nevezett elmondta még, hogy ők a megalakulása pillanatától figyelemmel kísérték a fenti szövetség működését. Ez véleménye szerint nem jelent veszélyt a pártra tekintve, hogy gyűléseiken csak a régi szép időkről folyik a vita, valamint igyekeznek a szövetség súlyának latba vetésével a tagok számára kedvező anyagi pozíciókat megszerezni.

Mindezek dacára nem lehet kívánatos az, hogy közönséges bűncselekményekért elítélt emberek politikai jellegű szövetségeket hívjanak életre, veszélyeztetve ezáltal a párt egységét és félrevezetve a jóhiszemű idősebb elvtársakat.

D/26.
nyomozó

[PIL 274. f. 11/25. ő. e. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül, a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztálya fejlődéses papírján.]

6. Mátrai Tamásnak, a politikai rendőrség tisztjének jelentése a szövetségről, 1945. szeptember 24.

Tárgy: a 19-es Magyar Vöröshadseregbeli
Bajtársak Szövetsége

Jelentés
1945. szeptember 24.

Fenti elnevezésű szövetséget megalakulása óta figyelemmel kísérjük. Az alakuló gyűlésen már jelen voltak megfigyelőink és azok jelentéséből kitűnt, hogy a 19-es vöröshadseregbeli katonák főleg azért tömörültek most szövetségbe, mert mellőzve érzik

magukat és remélik, hogy ilyen módon különböző pozíciókat harcolhatnak ki maguknak. Az első gyűlés viharos lefolyású volt, nagyhangú közbeszólások és követelések hangoztatása jegyében zajlott le. Mint a közbeszólásokból és általában a felszólalásokból megállapítható, hogy a szövetség nem azonosítja magát a Magyar Kommunista Párt vezetősége által meghatározott és ma követendő irányvonallal, hanem a 19-es évek radikális, szélsőséges vonalát óhajtja felújítani.

Mint a mellékelt jelentésből kitűnik a szövetség elnöke Sinkó Adorján személye semmiképpen sem nyújthat biztosítékot arra nézve, hogy a szövetség működése a mai demokratikus szellemnek megfeleljen. Sinkó büntetett előéletű egyén, aki ma úgy akarja beállítani, mintha politikai bűnökért ítélték volna el a fasizmus idején, de a valóság az, hogy sikkasztás, majd más közönséges bűncselekmény miatt volt polgári, majd katonai büntetőintézet foglya.

Fentiek alapján kívánatos lenne odahatni, hogy a Belügyminisztérium a szövetséget oszlassa fel, mert működése a demokratikus átalakulás szempontjából feltétlenül káros.

Mátrai¹⁶

[PIL 274. f. 11/25. ő. e. Géppel írt tisztázat Mátrai Tamás saját kezű aláírásával, fejlécén Farkas Mihály kézírásos megjegyzése olvasható: „Egyesületi alosztály. A 19-es Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Szövetségét fel kell oszlatni. Farkas 1945. IX. 28.”]

7. Széchy András tanácsnok levele a belügyminiszternek, 1945. október 11.

Budapest Székesfőváros Polgármestere
360.279
1945. IV. ü-o.

Tárgy: Az 1919. évi Magyar
Vöröshadseregbeli Bajtársak
Országos Szövetsége
alapszabályainak jóváhagyása.

Miniszter Úr!

A fenti ügyben kapott telefoni utasításra jelentem, hogy a nevezett szövetség hozzám benyújtott kérelmében alapszabályainak láttamozását kérte.

A hiányosan felszerelt kérelmet érdemi elbírálás nélkül a 77.000/1922. B.M. sz. körrendelet¹⁷ értelmében való eljárás céljából még folyó évi szeptember hó 17-én kelt 357.417/1945-IV. sz. határozatommal visszaküldtem az egyesület vezetőségének s egyúttal felhívtam, hogy fenti rendelet értelmében elkészített alapszabálytervezetet hozzám mielőbb terjessze be.

Felhívásomra ezideig választ nem kaptam, ezért az alakulni kívánó szövetség alapszabályainak láttamozása iránti kérelmét érdemi tárgyalás alá venni nem állt módomban.

Budapest, 1945. évi október hó 11-én.

A polgármester megbízásából:

Széchy András
tanácsnok

[MOL XIX-B-1-r (1. sorozat) 4. d. 254.539/1945. Géppel írt tisztázat Széchy András saját kezű aláírásával, Budapest Székesfőváros Polgármestere fejléces papírján, végén annak körbélyegzőjével. Hátlapján felirat: „A Magyar Belügyminiszter Úrhoz, Budapest” és belügyminisztériumi iktatópecsét 1945. október 24-i érkeztetési dátummal.]

8. Erdei Ferenc belügyminiszter rendelete a szövetség feloszlásáról, 1945. október 24.

Az 1919. évi Magyar Vörös Hadseregbeli Bajtársak Országos Szövetségét az 1938. évi 17. törvénycikkben¹⁸ gyökerező jogaimnál fogva feloszlatom.

Felhívom a feloszlattott egyesületet, hogy egyesületi működését azonnal szüntesse be.

Felhívom a magyar államrendőrség budapesti főkapitánysága vezetőjét, hogy jelen rendeletem végrehajtásáról gondoskodjék.

Indoklás:

A székesfőváros polgármesterének jelentéséből megállapítom, hogy a f. évi szeptember 17-én hiánypótlás céljából visszaadott alapszabály láttamozási kérelmet az egyesület a székesfőváros polgármesterének f. hó 11-ig nem nyújtotta be, de ennek ellenére egyesületi tevékenységet fejtett ki. Mivel a láttamozott alapszabályok nélkül működő 1919. évi Magyar Vörös Hadseregbeli Bajtársak Országos Szövetsége egyesület engedély nélküli működése ellen a Szövetséges Ellenőrző Bizottság részéről is kifogás merült fel, az egyesület feloszlátását kellett elrendelni.

Budapest, 1945. október 24.

Erdei
Belügyminiszter

[MOL XIX-B-1-h (1. sorozat) 4. d. 254.539/1945. Géppel írt tisztázat Erdei Ferenc saját kezű aláírásával. Hátlapja a (M. Kir.) Belügyminisztérium IV/14. osztályának előadói íve.]

9. Zoltán Ferenc rendőrezredes jelentése a belügyminiszternek, 1945. november 26.

Magyar Rendőrség
Budapesti Főkapitánysága
Államrendészeti osztály
626/2
fk. állro. 1945.

Tárgy: „Az 1919. évi Magyar
Vöröshadseregbeli
Bajtársak Országos Szövetsége”
elnevezésű illegális alakulat
feloszlátása
R.sz.: 254.539
IV/14-1945.

Belügyminiszter Úr!

Fenti számú rendeletére jelentem, hogy a fentnevezett illegális alakulat feloszlátása és működésének azonnali beszüntetése végett a szükséges intézkedéseket megtettem.

Az eljárás során lefoglalt 2120 P[engő] hovafordítása tárgyában Belügyminiszter Úr rendelkezését kérem.

Budapest, 1945. november 26.

Az altábornagy rendeletéből:

dr. Zoltán Ferenc
r. ezds.
az állro. vezetője

[MOL XIX-B-1-h (1. sorozat) 4. d. 254.539/1945. Géppel írt tisztázat Zoltán Ferenc saját kezű aláírásával, A Magyar Rendőrség Budapesti Főkapitánysága fejléces papírján. Hátlapján belügyminisztériumi iktatópecsét 1945. november 29-i érkeztetési dátummal,

továbbá feliratok olvashatók: „Fenti egyesületre vonatkozó ügyirat előzményeit 255338/1945. sz. alatt nov. 28-án már beterjesztettem. Budapest 1946. jan. 17. (olvashatatlan szignó) r. százados”, „Szánthó”, „A 255338/45. sz. előiratot tt. csatolom. Bp. 946. IV. 26. (olvashatatlan aláírás)” „1919. Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Egyes.”, „Priorálni”, „Jelentem, hogy utóirat nincs. 947. I. 24. Tamás”.]

10. Belügyminisztériumi egyesületi alosztályának feljegyzése a szövetség vagyonáról, 1947. január 26.

Tárgy: A feloszlott „1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Országos Szövetsége” (Budapest) egyesület vagyonának felhasználása

A Belügyminiszter Úr 254.539/45/IV. 14. B. M. sz. rendeletével a tárgyrovatban jelzett egyesületet az 1938. évi 17. törvénycikkben foglalt jogai alapján feloszlatta.

A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága jelentése szerint a feloszlott egyesületnek P 2.120.- készpénzvagynon kívül, sem ingó-, sem ingatlanvagyonra nem volt.

Az ügydarab további intézkedést nem igényel, *irattárba-helyezését* javaslom.
Budapest, 1947. január 26.

Szánthó[olvashatatlan szövegrész]
ri. alhdgy.

[MOL XIX-B-1-h (1. sorozat) 4. d. 254.539/1945. Géppel írt tisztázat az alhadnagy részben olvashatatlan saját kezű aláírásával, mellette olvashatatlan szignók, illetve dátum: „I. 28.” Hátlapja a Magyar Belügyminisztérium IV/3. osztályának előadói íve.]

- ¹ Bővebben a pártokról Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Budapest, Osiris Kiadó, 2005. 278–279.
- ² Rákosi Mátyás levele G. M. Dimitrovnak Moszkvába. 1945. április 7. PIL 274. f. 10/114. ő. e.
- ³ Rákosi Mátyás beszéde az MKP I. országos értekezletén. 1945. május 20–21. PIL 274. f. 1/3. ő. e.
- ⁴ Révai József: *Miért harcol a Kommunista Párt a független, szabad, demokratikus Magyarországért. 1945. február 8.* (MKP szeminárium 1. füzet.) Budapest, MKP KV Propaganda Osztálya, 1945. 13–14.
- ⁵ Lásd az 1. dokumentumot.
- ⁶ Lásd a 2. dokumentumot.
- ⁷ Lásd a 2. dokumentum fejlécén való kézírásos utasítást.
- ⁸ Lásd a 4. dokumentumot, illetve fejlécén Farkas szeptember 24-i kézírásos utasítását.
- ⁹ Lásd a 6. dokumentumot.
- ¹⁰ Lásd a 3. dokumentumot.
- ¹¹ Lásd a 6. dokumentum fejlécén Farkas szeptember 28-i kézírásos utasítását.
- ¹² Lásd a 8. dokumentumot.
- ¹³ Bővebben Apor Péter: Előkép: A Tanácsköztársaság felidézése a Rákosi-rendszerben. *Századvég*, 2005. 1. sz. 3–30., illetve Uő: Immortalitas imperator: a Munkásmozgalmi Panteon születése. *Aetas*, 2002. 2–3. sz. 179–205.
- ¹⁴ A dossziében a melléklet nem található.
- ¹⁵ Lásd a 3. dokumentumot.
- ¹⁶ Mátrai Tamás (1914, Budapest) 1945-től teljesített szolgálatot a politikai rendőrségen őrnagyi, majd alezredesi rangban. Péter Gábor bizalmi emberének számított. 1948-ban Péter Gábor a Külügyminisztériumba helyeztette, ahol osztálytanácsos lett, majd 1950-ben ugyancsak régi főnöke közbenjárására ügyvivőként a bécsi-magyar követségre került. Tagja volt a Magyar Dolgozók Pártjának. 1953. januárjában Péter és társai letartóztatásakor őt is őrizetbe vették, november 18-án azonban bizonyítékok hiányában szabadlábra helyezték. Lásd ÁBTL 2.1. VI/48.
- ¹⁷ Az 1922-ben jelent meg a belügyminiszter 77.000/1922-VII. B.M. sz. rendelete az egyesületi jog átfogó rendezéséről. A rendelet felsorolta mindazokat a pontokat, amelyekre az egyesületi alapszabálynak ki kellett terjednie. Továbbá tartalmazta azt is, hogy azoknak az egyesületeknek a kérvényét, amelyek a rendelet utasításait figyelmen kívül hagyják, a belügyminiszter nem tárgyalja.
- ¹⁸ Az 1938. évi XVII. törvénycikk rendelkezett az egyesülési szabadsággal elkövetett visszaélések megtorlásáról.